

Η ΣΥΣΤΗΜΙΚΗ ΑΠΟΔΟΜΗΣΗ ΤΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ (της Ιωάννας Μουτσοπούλου)

Τα πράγματα συνήθως εξελίσσονται σε μήκος χρόνου και έτσι δεν γίνονται έγκαιρα αντιληπτά, αν κανείς κρίνει μόνον από τα αποτελέσματα παραγνωρίζοντας τα αίτια και εν τέλει τη σχέση αιτίου – αποτελέσματος που υπάρχει σε όλο το γίγνεσθαι. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα οι άνθρωποι να

αιφνιδιάζονται από τα αποτελέσματα της αδράνειάς τους σχετικά με την κατανόηση των αιτίων. Ποια είναι αυτή η αποδόμηση των Ιδεών στην ανθρώπινη ζωή;

Εκφράζεται με πλήθος τρόπων, όπως ενδεικτικά:

1) Το ότι συνήθως ο πολίτης (κάθε χώρας) δεν κατανοεί ότι **πίσω από κάθε ελευθερία του και δικαίωμά του βρίσκεται μια μεγάλη Ιδέα**, σαν θεμελιώδης παρόρμηση της ανθρώπινης φύσης, πέραν του ότι η καθιέρωση της λειτουργίας των μεγάλων ιδεών υπήρξε αποτέλεσμα συγκρούσεων από την αρχαία εποχή, που δείχνουν την μείζονα διαπάλη της οποίας αντικείμενο ήταν η εφαρμογή κάποιων προτύπων-ιδεών, ακόμη και αν δεν αναγνωριζόταν ως τέτοια. Οι ιδέες εκλαμβάνονται μόνον ως εργαλεία για την ικανοποίηση επιθυμιών που τα καταργεί κανείς όποτε θέλει έχοντας απόλυτη εξουσία επάνω τους.

2) **Η πολιτική** που υπήρξε το κύριο (αλλά όχι το μόνο) πεδίο των ιδεών – πλην της θρησκείας που δέσποσε στην προηγούμενη περίοδο – ασκήθηκε με τέτοιο ανεύθυνο και ατομιστικό τρόπο που απαξιώθηκε από όλους, πολιτικούς και λαούς, γιατί και οι λαοί συμμετείχαν σε αυτό με τις πράξεις και παραλείψεις τους.

Η υλική ευημερία του δυτικού κόσμου, με το κράτος πρόνοιας και το εύκολο κέρδος που υπήρχε για πολλούς, αποτέλεσε στην πραγματικότητα μία λήθη – και φαίνεται πως εύστοχα ο Βίσμαρκ (και όχι κάποιος δημοκράτης) είχε θεμελιώσει στην πράξη το κοινωνικό κράτος με σκοπό να αποφύγει τις εξεγέρσεις. Αυτό δεν απαξιώνει το κοινωνικό κράτος, αλλά το παράδειγμα χρησιμοποιείται για να ενισχύσει την παρούσα άποψη για το πώς εξέλαβαν οι άνθρωποι το κοινωνικό κράτος: σαν να ήταν το δικαίωμά τους αδιαμφισβήτητο και πως δεν χρειαζόταν αυτοί να κάνουν τίποτε, ότι το κοινωνικό κράτος, σαν ένας θεσμός, θα λειτουργούσε στη θέση της δικής τους απουσίας, ηθικής και πρακτικής, και πως η ουσία της συλλογικότητας ήταν η εξασφάλιση των ατομικών συμφερόντων χωρίς καμμία άλλη προοπτική. Ακριβώς αυτό που προσδοκούσε ο Βίσμαρκ.

Αυτή η σχετική υλική άνεση, ιδιαίτερα τις τελευταίες δεκαετίες, απαξίωσε τις ιδέες και την ίδια τη σκέψη ως άχρηστες, γιατί στην πραγματικότητα αυτό που ήθελε ο μέσος άνθρωπος (αν και όχι όλοι) ήταν η υλική ευημερία και ο εφησυχασμός. **Οι ιδέες – είτε το θέλουμε είτε όχι – φέρουν ένα φορτίο ηθικής παρουσίας και ευθύνης, πράγμα που αντιστρατεύεται αυτή την επιθυμία για εφησυχασμό και αδράνεια.** Βέβαια οι περισσότεροι πιστεύουν πως οι ιδέες είναι διανοητικά δημιουργήματα του ανθρώπου, αλλά αυτές είναι οραματικές και δεν βρίσκονται ακριβώς μέσα στην προς το παρόν επιτευγμένη εμβέλεια του ανθρώπου (ηθική, συνειδησιακή, νοητική, συναισθηματική). Μπορούμε να εικάσουμε πως βρίσκονται στις κρυμμένες δυνατότητες του μέλλοντος ως (ας μου επιτραπεί η έκφραση, μια και δεν υπάρχουν κατάλληλες λέξεις) θεμελιώδεις παρορμήσεις του ανθρώπου ή του όντος, ενώ ταυτόχρονα υπάρχουν και άλλες πιο ζωικές, μέσα σε μια δυσαρμονία αμοτέρων. Γι' αυτό ο άνθρωπος οφείλει να τις αντιμετωπίσει με κάθε σύνεση και ευπρέπεια, γιατί οι ιδέες είναι συναφείς με τον αληθινό εαυτό. Η σύνεση κατά τον Πλάτωνα ήταν η θεμελιωδέστερη αρετή, και φυσικά δεν εννοούσε με τον όρο «σύνεση» τη συμφεροντολογική επιφύλαξη.

Σήμερα όμως ξαφνικά το οικοδόμημα του κοινωνικού κράτους καταρρέει και όλοι απορούν και αγωνιούν, αλλά παρά τούτα ακόμη περιμένουν ένα θαύμα για σωτηρία, όπου και πάλι ως σωτηρία θεωρείται η επαναφορά στην προηγούμενη κατάσταση και όχι μια ριζική συνειδησιακή αλλαγή που θα επαναδιευθετήσει τους στόχους της ζωής και κατά συνέπεια και το περιβάλλον.

Ακόμη όμως και η συνείδηση είναι λέξη «άγνωστη» και μισητή, γιατί θυμίζει εκείνο τον αστάθμητο, σχεδόν μεταφυσικό, παράγοντα που μπορεί να ανατινάξει την προσωπική αμεριμνησία, καθώς και τα κοινωνικά συστήματα, που όλα ευαγγελίζονται πως θα σώσουν τον άνθρωπο, χωρίς όμως αυτός να κάνει τίποτα μέσα στη συνείδησή του. Άλλοι θα σκέπτονται γι' αυτόν, ενώ ο ίδιος θα πρέπει να κάνει μόνον πρακτικές προσπάθειες εφαρμογής και προσαρμογής. Εδώ θα λέγαμε πως είναι εύστοχη και σημαντική η αναφορά του Καντ για την ανωριμότητα του ανθρώπου και την ηθελημένη εξάρτησή του από άλλους στη σκέψη και στην πράξη. Αυτή την ανωριμότητα είχε προσδιορίσει πολύ εύστοχα ο Καντ στο έργο του «Δοκίμια» (Καντ Εμμ., Δοκίμια – 2. Απόκριση στο ερώτημα: Τι είναι Διαφωτισμός, σελ. 42 επ, μετάφραση Ε.Π. Παπανούτσου, εκδόσεις Δωδώνη, 1971). «Διαφωτισμός είναι η έξοδος του ανθρώπου από την ανωριμότητά του, για την οποία ο ίδιος είναι υπεύθυνος. Ανωριμότητα είναι η αδυναμία να μεταχειρίζεσαι το νου σου χωρίς την καθοδήγηση ενός άλλου. Είμαστε υπεύθυνοι γι' αυτή την ανωριμότητα, όταν η αιτία της βρίσκεται όχι στην ανεπάρκεια του νου, αλλά στην έλλειψη αποφασιστικότητας και θάρρους να τον μεταχειριζόμαστε χωρίς την καθοδήγηση ενός άλλου...

»Οκνηρία και δειλία είναι οι αιτίες που ένα μεγάλο μέρος των ανθρώπων, αν και η φύση από καιρό τους έχει ελευθερώσει από ξένη καθοδήγηση, ευχαρίστως μένουν όλη τη ζωή τους ανώριμοι και που γίνεται εύκολο σε άλλους να τους επιβληθούν...

»Για τον κάθε άνθρωπο χωριστά είναι λοιπόν δύσκολο να βγει με δική του προσπάθεια από την ανωριμότητα που του έχει ήδη γίνει φύση. Την έχει μάλιστα αγαπήσει, και πραγματικά είναι στην αρχή ανίκανος να μεταχειριστεί το δικό του νου, γιατί ποτέ δεν

τον άφησαν να το δοκιμάσει αυτό. Δόγματα και φόρμουλες, αυτά τα μηχανικά εργαλεία μιας έλλογης χρήσης ή μάλλον κατάχρησης των φυσικών του χαρισμάτων, είναι αλυσίδες μιας διαρκούς ανωριμότητας...».

Τελικά η πράξη άλλα δείχνει και η συνείδηση, όχι σαν λέξη που κρύβει ανόητους συναισθηματικούς ψυχολογισμούς της καθημερινότητας, αλλά σαν λέξη που εκφράζει μια διαδικασία πραγματικής και επίπονης διαδικασίας αυτογνωσίας, θα μπει στη ζωή αναγκαστικά – αλλιώς δεν θα υπάρξει διέξοδος από τα επιδεινούμενα προβλήματα, που δεν θα είναι μόνον οικονομικά.

Αλλά το θέμα των ιδεών είναι πολύ μεγάλο και πιστεύουμε ότι θα ήταν αναγκαίο να το διαπραγματευτούν περισσότεροι του ενός άνθρωποι, γιατί σε ένα συλλογικό εγχείρημα θα έμπαιναν πολλές οπτικές που θα βοηθούσαν σε μια σύνθεση τόσο του περιεχομένου κάθε ιδέας όσο και μεταξύ διαφόρων ιδεών. Και βέβαια το θέμα και πάλι θα έμενε ανοικτό, ακόμη και για το μακρινό μέλλον. Η δε, κατά την άποψή μας, ενυπάρχουσα συστημικότητα στη φύση των ιδεών (βλέπε "Το Κράτος στην «ελεύθερη» οικονομία: Κράτος όλων ή Κράτος λίγων; Β΄ΜΕΡΟΣ") δεν έχει καμμία σχέση με τα ιδεολογικά συστήματα που έχουν αναπόφευκτα μια παροδικότητα λόγω των ελλείψεών τους, επιβάλλουν έναν διαχωρισμό των ιδεών και μια οργανωτικότητα απαραίτητη μεν για εφαρμογή, αλλά αποκλείουσα την ολοκληρωμένη έκφραση του περιεχομένου των ιδεών που υποτίθεται ότι εκπροσωπούν.

3) Τι έχει αλλάξει σήμερα; Ότι η αποδόμηση συνίσταται πλέον και στη **θεσμική αποδόμηση των πεδίων έκφρασης των ιδεών με πρωταρχικό το πεδίο της πολιτικής**, αφού προηγήθηκε η ουσιαστική απαξίωση που της έκαναν ως πεδίου διακυβέρνησης (γιατί δεν ήταν διακυβέρνηση, αλλά ιδιοτελής διαχείριση) οι πολιτικοί και οι πολίτες. Αυτή η θεσμική αποδόμηση του κύριου πεδίου έκφρασης των ιδεών γίνεται με διάφορους τρόπους, μεταξύ των οποίων ενδεικτικά και η μεγάλη απόσταση ή η μη συνάφεια ανάμεσα στους κυβερνώντες και τους κυβερνωμένους, όχι μόνον ως ένδειξη ελιτισμού των πρώτων, αλλά και ως ηθική και γνωστική ανεπάρκεια καθώς και ως έλλειψη πολιτικής βούλησης αμφοτέρων.

Για τον ελιτισμό είναι σαφές το νόημα. Η ηθική ανεπάρκεια αποτελεί απόκλιση θεμελιώδη, διότι ο στόχος πια δεν είναι το πολιτικό πεδίο επί του οποίου οφείλει να υπηρετήσει και να λειτουργήσει το άτομο με καθολικά κριτήρια, αλλά ένα άλλο πεδίο ατομικών και συλλογικών συμφερόντων, και η έλλειψη πολιτικής βούλησης αποτελεί απόκλιση, επειδή αυτή δεν υπάρχει ως βούληση, όταν απουσιάζει ένα ευρύτερο όραμα για το μέλλον του ανθρώπου. Το στοιχείο της πολιτικής βούλησης κρίνεται από το στοιχείο της καθολικότητας και όχι της ατομικής ή συλλογικής επιθυμίας, και αφ'ετέρου από το στοιχείο της διαχρονικότητας του στόχου. Και όταν απουσιάζει η πολιτική βούληση, υπάρχουν μόνον οι ατομικές και συλλογικές επιθυμίες, φόβοι, συμφέροντα, ανάγκες, όλα αλληλοσυγκρουόμενα.

Έτσι το υποκειμενικό στοιχείο της κοινωνικής οργάνωσης ως ζωντανού συστήματος σταδιακά κατέστρεψε τα δομικά αντικειμενικά στοιχεία του, δηλαδή τους θεσμούς (βλέπε *“Το μη ομολογημένο έλλειμμα της δημοκρατίας”*). Μόνον που δεν ξέρουμε αν θα υπάρξουν επόμενοι θεσμοί.

Ιωάννα Μουτσοπούλου
Μέλος της ΜΚΟ Σόλων

Ημερομηνία ανάρτησης: 25/6/13

Φωτογραφία: wikipaintings